

ÁCS MARIANNA, CZEFERNER DÓRA, PUSZTAFALVI HENRIETTE ÉS TAKÁCS ZSUZSANNA MÁRIA (SZERK.): „ASSZONYOKNAK IGEN SOKAT KELL TUDNI...”. ÚJ KUTATÁSOK A NŐNEVELÉS TÖRTÉNETÉRŐL. KRONOSZ KIADÓ, PÉCS, 2019.

Stummer Krisztina: Csokorba gyűjtött nőtörténet

A jelen recenzióban bemutatott tanulmánykötet a Pécsi Akadémiai Bizottság Neveléstörténeti Munkabizottsága által 2018 áprilisában szervezett *Új kutatások a nőnevelés területéről* című konferencián elhangzott válogatott előadásokat gyűjti csokorba. A 197 oldalas kötet a bevezetőn kívül 10 tanulmányt tartalmaz, valamint szerkesztői ellátták névmutatóval és a szerzőket bemutató rövid leírással.

A nőnevelés és nőtörténet témája köré épülő munkák sokoldalú, interdiszciplináris megközelítései új perspektívákkal gyarapítják eddigi ismereteinket. Minden tanulmány más nézőpontot hoz felszínre, mégis szervesen kapcsolódnak egymáshoz. Az irodalomjegyzékek áttekintése a kutatók széleskörű tájékozottságáról és kiterjedt forráshasználatról árulkodik. A szakirodalom mellett jegyzőkönyvek, statisztikai adatok, évkönyvek, tantervek, korabeli sajtótermékek, memoárok, naplók, online adatbázisok (CENTROPA), szépirodalmi művek is gazdagítják a palettát.

A bevezetésben *Ács Marianna* mutatja be a pécsi nőnevelés- és nőtörténet-kutatás hagyományait, eredményeit, valamint rövid felvezetést nyújt az egyes írásokhoz.

Kéri Katalin a *Tendenciák és eredmények a nőnevelés-történet kutatásában* című mun-

kájában rávilágít arra, hogy hosszú időn keresztül a nők történetére nem, vagy csak alig fordítottak figyelmet; a férfi szemszögéből megjelenített politikai és hadtörténeti események képezték a történetírás főbb csomópontjait. A második világháború utáni időszakban azonban a nők megjelenése a történeti pályán utat nyitott az új, női ábrázolásmódnak. A 20. századi társadalmi változások következtében mára a nőtörténeti kutatások széles körben zajlanak, multi- és interdiszciplináris jelleggel. Ezt tükrözi a Pécsen *Kéri Katalin* köré szerveződő kutatói kör is.

Rébay Magdolna a *Középiszkolai koedukáció – pró és kontra (1891-1944)* című tanulmányában kifejti, hogy középiszkolai szinten a dualizmus időszakában jöttek létre intézmények kifejezetten nemi alapon. Azonban a koedukáció – bár állami szinten

nem volt elfogadott – egyre nagyobb mértékben terjedt, ugyanis az egyes felekezetek iskoláiban, önállóságukra való tekintettel, engedé-

lyezték a két nem együtt oktatását. A szerző ábrákkal szemlélteti a lányok részvételét az egyes középiszkolai színtereken, valamint idézetekkel mutatja meg a koedukáció mellett és ellen felhozott korabeli érveket.

Sárai Szabó Katalin a női pályaválasztás problematikáját járja körbe *A női pályavá-*

utat nyitott az új, női
ábrázolásmódnak

lasztás kérdése a 20. század első évtizedeiben című írásában. A „modern nő” mint fenomén a 19. század végén jelenik meg, és leggyakrabban a dolgozó nővel azonosítják. A tanulmány szerzője a női munkavállalás vizsgálatát elsősorban a közép- és felső rétegekben taglalja. Kitér a házasságkötés előtti és utáni időszakra, a tudatos és átmeneti pályaválasztásra, valamint részletesebben is ismerteti néhány pályaválasztási és életvezetési tanácsadó könyvet (*Magyar család aranykönyve, A kenyérkereső asszony, A női munkás, Hadi özvegyeink és leányaik nevelése. 50 új életpálya oklevélnélkülieknek*).

Nagy Adrienn a női felső kereskedelmi iskolák létrejöttét és azok társadalmi összetételét mutatja be a *Flancos úrikisasszony-nevelő vagy kereskedelmi szakiskola* című munkájában. A női munkavállalás elősegítése érdekében a 19–20. század fordulóján kereskedelmi tanfolyamok indultak, majd a 20. század első felétől középfokon női felső kereskedelmi iskolák létesültek. A szerző az 1910 és 1940 közötti időszakban tekinti át a lányok felekezeti hovatartozását, a szülei foglalkozását, összehasonlítja a különböző iskolatípusokban érettségizettek arányát, és feltérképezi a lányok érettségít követő pályaválasztását. Az iskolaválasztási motiváció feltérképezésében Nagy Adrienn az oral history egy nem hétköznapi módszerét alkalmazta: a CENTROPA online adatbázis kereskedelmi képzéssel kapcsolatos interjúit elemezte.

Vörös Katalin a nők reprezentációját, illetve a nők tollából származó írásokat vizsgálta a *Női hangok a Magyar Iparoktatásban az első világháború időszakában* című tanulmányában. Először egy sajtótörténeti és női iparoktatási áttekintést olvashatunk, bejárva ezzel a téma kontextusát és megismerve értelmezési kereteit. A folyóirat

kvantitatív és kvalitatív elemzéséből aztán kiderül, hogy a vizsgált időszakban 14 női témájú írás jelent meg, melyek tematizálták a női (szak)képzést, munkavállalást, kereseti lehetőségeket, esztétikai, művészi hajlamot.

Ezt követően *A tanítónők és a divat. „Dresszkód” a századfordulón* című tanulmányban a tanítónők képzését és a velük szemben támasztott elvárásokat mutatja be Takács Zsuzsanna Mária. Az intézmények

már a képzés ideje alatt is nagy gondot fordítottak a diákok öltözködésére, hiszen ők a későbbiekben mint végzett tanítónők példaként állnak majd a közösség előtt. Fontos az egyszerű, de izléses megjelenés mind a ruházkodás, mint a hajviselet terén. Takács Zsuzsanna a szélesebb áttekintés után konkrét példaként említi meg *Koós Olga* tanítónő életének egyes momentumait, így téve szemléletesebbé az olvasó számára a korszak szokásait.

Czeferner Dóra *A New York-i Schwimmer Rózsa-hagyaték jelentősége a nőoktatás szempontjából* címet viselő tanulmányában először körüljárja a mintegy 600 doboznyi irathagyaték részeit, tartalmát, aztán impozáns mennyiséget (150 doboznyt) fel is dolgoz. A megvizsgált források alapján, széles értelmezési keretben veszi szemügyre a nőoktatással kapcsolatos iratokat. Érinti többek között a szakoktatás kérdését, a munkavállalást és az állásközvetítést, az egyesületi önképzést és a vonatkozó nemi kérdéseket.

Négy napló alapján járja körbe *Maisch Patricia* a leánynevelés kérdését. *A leánynevelés lenyomatai a 19. századi női naplóknak* című írásban egy rövid történeti áttekintés után Kölcsey Antónia, Slachta Etelka, Szendrey Júlia és Blaha Lujza naplói segítségével térképezi fel, hogyan

interpretálódnak e szövegekben a század leánynevelési eszméi. A naplók szerkezeti összehasonlítása után a szerzők motivációját ismerhetjük meg: miért is akarták papírra vetni gondolataikat. A lánynevelésre vonatkozó tartalmak tükrében képet kapunk a korabeli neveletésről, szabadidős tevékenységekről, olvasási attitűdökről.

Auer Eszter tanulmánya *A „nőirodalom” az 1860-as években. Elvárások és reakciók – Nők és irodalom összefüggései* címet viseli. A szerző azt a kérdést próbálja megválaszolni *Gyulai Pál Írónőink* c. cikksorozata alapján, miként vélekednek a vizsgált időszakban a potenciális olvasók az írónőkről, mit várnak el tőlük. Olvas-hatunk az irodalomban tevékenykedő nőkkel szembeni fenntartásokról, a „nekik ajánlott” műfajokról és témákról. A szerző bemutatja *Wohl Stefánia regekönyvét* – mely sokkal inkább mesekönyv –, körbejárva annak műfaji sajátosságait, tanító jellegű történeteit.

Végül, de nem utolsósorban *Szabó Hajnalka Pirooska* *Az 1970-es és az 1980-as évek magyar tanterveinek nőneveléstörténeti elemzését* végzi. Tanulmányának első felében nevelés- és nőneveléstörténeti kontextusba helyezi a témát. A második világháborút

követő időszakban a pártideológia terjesztése az oktatási szintérré is kiterjedt. A tantervek hozzájárultak a „szocialista embertípus” és az „új szocialista nőtípus” megformálásához. A szerző a „szocialista nőtípus” tantervi reprezentációját vizsgálja a testnevelés-, a technika- és az osztályfőnöki óra kereteiben. Konklúzióként arra a következtetésre jut, hogy a nemi megkülönböztetés a korábbi időszakokhoz képest nem jellemző, de a biológiai sajátosságokra való reflektálás megjelenik.

A tanulmánykötet tehát nagyon sokrétű, változatos írásokat foglal magában. A dolgozatok önmagukban részletes leírást nyújtanak egy-egy témakörrel – míg csokorba szedve széleskörű áttekintést kínálnak az adott korszakokra jellemző, nőket érintő társadalmi, oktatáspolitikai, gazdasági helyzetről. Az adatgazdag, tudományos, de mégis olvasható nyelvzetnek köszönhetően pedig nemcsak a kutatók, hanem a téma iránt érdeklődő olvasók számára is érdekes és értékes adalékot nyújtanak. Azzal pedig, hogy felmutatják a nőörténeti kutatások

a tantervek hozzájárultak a „szocialista embertípus” és az „új szocialista nőtípus” megformálásához

sokoldalúságát, egyúttal a kutatókra váró számtalan kiaknázandó lehetőségre is rámutatnak.

Horváth Noémi
munkája

